

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

Szerkesztik: Dr. KUN BÉLA és Dr. RÉVÉSZ IMRE. Főmunkatárs: Dr. SZÁSZ IMRE.

Megjelenik minden szombaton.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
DEBRECEN, KOLLÉGIUM.

Előfizetési ár félévre hét pengő.

A német dolgokról.

Jóformán rögtön a Hitler uralomra jutása után kitört a negyvenmilliós németbirodalmi protestantizmus életének eddig legnagyobb válsága. Hogy a magyar politikai napilapok erről a válságról világnézeti színezetükre tekintet nélkül állhatatosan hallgattak és ma is hallgatnak, azon nem lehet csodálkozni és nem kell bosszankodni. Inkább még örülni kell rajta, mert a hozzászólás — ismerve napilapjainknak a külföldi protestáns egyházi ügyekben való tájékozottságát — nagyon valószínűleg balul ütött volna ki. Az már nagyobb baj, hogy egyházi lapjaink közül egy sem akadt, amelyik a tavasz óta drámai egymásutánban lejátszódott német egyházi eseményeket állandóan és rendszeresen figyelemmel kísérte volna. Ebben ugyan a mi lapunk is hibás, de nem a legnagyobb hibás, mert mi először is nagyon szűkre szabott terjedelmel dolgozunk, másodsor a nyár folyamán még ezt a szűk terjedelmet is csak kéthetenként tudtuk megjelentetni, harmadsor pedig — éppen az előbbi két körülményre is tekintettel — úgy gondoltuk, hogy ha már írunk a németországi eseményekről, helykimélésből és a jobb áttekinthetőség kedvéért inkább összefoglalólag, mint elaprózva írunk, és hogy ez az összefoglalás megfelelőbb lehessen, megvárjuk, amíg a dolgok legalább viszonylagosan nyugvópontra jutnak, hogy egy egész periódust egyszerre tekinthesünk át.

Ez a viszonylagos nyugvópontra jutás most történt meg a szeptember 27-ikén Wittenbergben megnyílt nemzeti (birodalmi) zsinaton, ahol a Hitler bizalmi emberét, Müller Lajos katonalelkészt választották meg az egységes német evangélikus egyház Reichsbischof-jának, vagyis birodalmi primásának. A megválasztott primás megelőzőleg néhány hétig már a német protestantizmusnak mintegy fele lélekszámát felölelő perosz evangélikus egyház („altpreussische Union“) püspöki tisztét viselte.

E választás ténye világosan mutatja, hogy a Luther népe nagyon drága árat fizetett régi óhajának: az egységes német evangélikus egy-

háznak testet öltéséért. Mert ehhez a kétségtelesenül nagy és korszakos eredményhez a német protestantizmus nem a saját belső erejéből jutott el, hanem a diktatórikus állami akarat rendelkezésére és nyomásával s a nemzeti szociálista tömeghatalom segítségével hívásával.

Az állami akarat volt az, amelyik a Hitler-éra legelső napjaitól kezdve félreérthetetlenül követelte a német nép közel kétharmadrészét adó protestáns egyházi élet „Gleichschaltung“-ját: azaz a nemzeti szociálista állam cérendszerébe való föltétlen beilleszkedését. Ennek első lépéséül viszont megvalósítandó volt a 29 „Landeskirche“ (a régi tartományi állam-egyházak) egységes birodalmi egyházalkotmányban és szervezetben való összefoglalása. A nemzeti szociálista tömeghatalom pedig, hogy ezt a nagy átalakulást minél inkább a „Führer“ szájaize szerint lehessen végrehajtani, megszervezte a maga egyházi különítményét az ú. n. „Deutsche Christen“ mozgalomban s az államhatalom jóakarátát maga mögött tudta, a kiméletlen propaganda minden eszközével vetette rá magát a német protestáns tömegek lelki megdolgozására, ami természetesen sikerült is neki, minthogy nem kellett egyebet tennie, mint az általános német tömeghangulatot s az azt tápláló eszmevilágot lefordítani olyan-amilyen protestáns egyházi nyelvre.

A dolgok ily fejlődésével szemben tehetetleneknek bizonyultak mindazok az erők, amelyek az egyházi átalakulást szintén óhajtották ugyan, de azt lelkibb és bibliaibb nézőpontból, tehát az egyház saját nézőpontjából kívánták elgondolni és végrehajtani. Először még úgy látszott, hogy az 1922 óta fennálló Kirchenbund — amelyre a nagy átalakulás munkájának vezetése bízva volt — ki tud tartani az evangéliumi alapelvek mellett s be tudja tömni a réseket, amelyekken át egyre vastagabban zuhogott be az egyház falai közé a politika zavaros árja. Ámde csakhamar kitűnt, hogy ez hiú reménység. A Kirchenbund teljhatalmú megbízottai által pünkösöd táján deszignált, majd a Landeskirchek küldöttéinek nagy többségétől meg is választott első Reichsbischof, a köztisztviselőben álló báró

Dr. von Bodelschwingh Frigyes lelkipásztor, a világhírű betheli szeretetintézményeknek (atyja alapításának) mélyen átadott, evangéliumi lelkű vezetője, a Deutsche Christennek, és természetesen Hitlernek sem tetszett, mert önekik már akkor az ismeretlen nagyság: Müller volt a jelöltjük. E választás óta a Deutsche Christen oly terrorisztikusan viselkedett — ugyanilyen magatartásba belebiztatva az államhatalmat is, — hogy Bodelschwingh visszaadta a megbízatását. A még megmaradt ellenállás megtörésére a Landeskirchékbe kormánybiztosok küldettek; becsületben megöszült, részben európai nevű s ami fő: igazán evangéliumi és lelkipásztori jellemű egyházi vezető emberek márlholnapra elmozdítottak — s a „ *Gleichschaltung* ”-nak ezt a tulságosan mohó tempóját csak az agg birodalmi elnök komoly közbeszólásának sikerült valamennyire megállítani. De azért a birodalmi egyház alkotmányának megállapítása, a Landessynodékra való egyházi választások, az új vezető tisztségek betöltése s a nemzeti zsinat összeállítása teljesen a Deutsche Christen és a Hitler kedve szerint ment végbe: az evangéliumi ellenzék törpe kisebbségre szorult.

Az új egyházalkotmány az országos egyházakat egyelőre nem szünteti meg, csak egységes szervezetet és kormányzatot épít fölélük, aminek alapja a püspöki rendszer. A Reichsbischof a birodalmi egyház feje, neki vannak alárendelve a Landesbischofok, és ezeknek (Poroszországban) a provinciális püspökök. Az új nemzeti egyház a külön hitvallások tiszteletben tartásával, együvé fogja az uniós, a tisztán lutherizmus

és a tisztán református elemeket: ez utóbbiaknak meghagyja alsóbb fokon presbyteri egyház-szervezetüket és kormányzatukat s nem kötelezi őket a püspökök tekintélye alá, amely lutheránusokkal és uniósokkal szemben föltétlenül (nem kimondottan, de hallgatólágon *tanban* is) fönnáll. A csekélyszámú reformátusoknak az a keménygerincű magatartása, amellyel a menthetőt az általános khaoszból is menteni tudták és merték, nagyon tanulságos és tiszteletet érdemlő, bár kérdés, hogy az így létrejött félrendszabály a gyakorlatban hogy fog beválni.

Az új egyházi vezetők egyértelműleg hangsúlyoztatják, hogy ők nem akarnak államegyházat, csak népegyházat. Az egyház, mondják, az evangélium teljes erejével tartozik szolgálni a német népet s föltétlenül támogatni annak új államrendszerét. Mivel pedig ez az egész rendszer a faji gondolaton épül fel: az egyháznak is föltétlenül azonosítania kell magát ezzel a gondolattal. Amiből logikusan következett, hogy a birodalom állami tisztviselőire nézve meghozott ú. n. „*árja paragrafus* ” — amely szerint tisztviselő nem lehet az, akinek családfája kimutathatólag nem tiszta árja, még kevésbbé, aki nem árja féllé köt házasságot — *most már kötelezőleg kimondták az egyházi tisztviselőkre, elsősorban a telkészekre nézve is.* És midőn az árja paragrafus elfogadása ellen a birodalmi zsinatot kévéssel megelőzően tartott porosz országos zsinaton egy elszánt kisebbség Krisztus és az evangélium nevében tiltakozni akart, a többség viharos jelenetek közt beléfojtotta a szót és az ülésterem elhagyására kényszerítette...
*

TÁRCA

Marasztások Szoboszlón.

Anno 1784 Die 26^a December Ns. Tanács és Communitás gyűlése tartatott Ordinarius Hadnagy Nemzetes Gönczy György úr Praesidiuma alatt, jelenlétben a Ns. Tanács Tagjai közül: Senatorok: Nemzetes Malatinszky István, Kovács Péter, Tóth Mihály, Czeglédy János, Nagy Miklós, idős Márton János, ifjú Márton János, Cseke János, Ádány Mihály, Tóth István, Gönczy István, Török Mihály, Gáti Mihály; a nemes Communitásból: Kovács Ferenc, Végh György, Baranyi Péter, Czeglédy Mihály, Tóth György, Szüts Mihály, Móré János, Cseke Mihály, Kovács István, Magyar János, Somogyi János, Pap Mihály, Horog János Eö kegyelmek. Továbbá A Tekintetes Hajdúkerületi Tisztek közül mint Városunkban lakozók Vice Fiscális Nztés Harangi Sámuel úr, Ord. Nótárius Foghtüy Sámuel és Vice Nótárius Mónus Pál urak, a Nemes Város Közönséges Népe közzül: Kiss András, Kovács Mihály, Kiss István, Szilágyi János.

Mely alkalmatossággal

1° Ord. Hadnagy úr projectálta és proponálta, hogy most lévén az a szokásban eddig volt Idő, a melyben a Reformata Sz. Ekkleziánknak Tiszteletes Predikatorai, Fiú és Leány Oskoláinknak Rectora és Tanítói jövendőre is megmarasztassanak, vagy meg ne marasztassanak, melyekre való nézve közönséges meg egyezései elvégeztetett, hogy mindkét Tiszteletes Predikátor urak mind pedig a Fiú és Leány Oskolának Tanítói, nem különben Kántor Demeter István Eö kegyelmei a jövő Esztendőre meg marasztassanak. Kiküldettek annak okáért két Tiszteletes Predikátor uraknak marasztásokra Vice Nótárius Nztés Mónus Pál, Senatorok Ns. Török Mihály, Ádány Mihály, Esküttek Vég György úr és Szüts Mihály Eö kegyelmek, a kik visszatérvén, referálták: Hogy

— Tiszteletes Nagy Mihály úr szívesen ajánlja a Sz. Ekkleziának jövendőre is a maga Szolgálatyát, Tiszteletes Szalai Gergely úr pedig a Ns. Tanácsnak és Communitásnak eránta való szívességét megköszönvén, további Szolgálatát megtartóztattya; Ezen akarattyanak nem egyéb okát adván, hanem csak azt, hogy kívánna már valaha Csendes életet élni. Mely váratlan válasszan Tiszteletes Szalai Gergely Úrnak a Ns. Tanács és Communitás illendő

Hitler és a nemzeti szociálizmus világi politikája fölött itt nem fejezhetjük ki véleményünket. Csak annyit tartozunk, a félreértés kikerülése okából, megmondani, hogy a Hitler fellépését a németekre nézve magunk is életmentőnek tartjuk s meggyőződésünk, hogy ő evvel az életmentő ténnyel a keresztyén egyházi életet, a keresztyén iskolát és a keresztyén családot is — Németországon belül és kívül — mély hálára kötelezte.

De ez a meggyőződésünk nem gátolhat ama véleményünk kimondásában, hogy a német protestantizmus a fentebb előadott körülmények között olyan végzetes útra tért, amilyenén még sohasem járt fennállása óta.

A hitlerizmus egyházasítása alapján megszervezett „Deutsche Evangelische Kirche” nem lett ugyan, legalábbis formailag, államegyházzá, de valójában és lényeg szerint mégsem egyéb, mint önállótlan függvénye annak a Harmadik Reichnek, amely ugyanakkor, amikor a 40 millió protestáns németet az ujja köré csavarta, a valamivel több mint 20 millió német lelket számláló római katolikus egyházzal megkötött egy olyan konkordátumot, mely az egyház belső életéhez egy újjal sem nyult, számára a birodalomban teljes szabadságot és fejlődési lehetőséget biztosított — mindössze a papság politikai tevékenységét s általában a római katolikus politikai szervezkedést zárta ki.

Ez egymagában a német protestantizmus pillanatnyi helyzetének súlyos inferioritására vall.

De még súlyosítja ezt a helyzetet a belső alakulás. A püspöki tekintélyelvre való hirtelen

átterés nem egyéb, mint a politikában divattá lett „Führertum”-nak szolgáló lemásolása. A faji, népi, nemzeti gondolat éles előtérbe állítása az egyház programjában visszatérés oda, ahonnan pedig a „Deutsche Christen” legnagyobb része útálattal fordul el: a Krisztus előtti ószövetségi alapra. Az árja paragrafusnak egyházilag kötelezővé tétele pedig — nem tudjuk enyhébben megmondani — nyílt krisztustagadás.

„Püspök”-öt hiszen elvégre lehet elképzelni evangéliumi alapon is, de az ilyen püspök — amint szegény Bodelschwingh jól megmondotta — igazában csak *diakonus* lehet. A faj, a nép, a nemzet Isten akarata és ajándéka s minél tisztább és mélyebben evangéliumi egy keresztyén egyháznak az élete, annál több megtartó, emelő, építő erő fog szükségképen kiáradni belőle annak a fajnak, népnek, nemzetnek életébe is, amelynek kebelében él és működik; ámde egy feltétellel, amely abszolút parancsa az egyház Urának: „*Keressétek először az Isten országát és az Isten igazságát*”... S végül: *politikai szempontból nézve egy államnak föltétlen joga van nemcsak annak megszüntetéséhez, hogy a tisztviselői milyen fajtából legyenek, hanem még annál megállapításához is, hogy a testmagasságuk vagy a hajuk színe milyen legyen — de egy ilyen politikumot az egyház belső élete számára is fenntartás nélkül elfogadni szabályozóul, csakugyan nem egyéb, mint a Pál apostol emlegette „felemás igába” állás. „A nemzetek minden istene bálvány, az Úr pedig egekkel alkotott.”*

Mindezeknél fogva a legmélyebb aggodalommal szemléljük a Luther népének egyházi vál-

tanácskozásba bocsátkozván: az eránt, minemű Okai lehessenek fellyebb Titulált Szalai Gergely Úrnak, mellyekre való nézve kívánna a csendes életet, újonnan a fellyebb felsorolt Ns. Deputatio kiküldetett Eö kegyelméhez a végbe, hogy azt megkérdezné, hogy mi legyen nem maradásának valóságos és igaz Oka. Amelly Tisztelt Deputatio visszatérvén, referálta: Hogy többször Titulált Tiszteletes Szalai Gergely Uram nem maradásának nem egyéb okát adhattya, hanem egyedül azon vexát, amellyet Tiszteletes Nagy Mihály úr által kénytelenítettik megszűnés nélkül, vele együtt való Lakozásának elkezdett Idejétől fogva szenvednie.

— Mely jelentésre nézve a Ns. Tanács és Communitás, (annyival is inkább, hogy már a fent Titulált Predikátor Urak között régtől fogva való Disharmonia nagy Leiki keserőségével tudva volt.) elvégezte: Hogy minthogy már száma nélküli esetben, többször kívánt nevezett Predikátor Urak között békességet, és egyeséget is akart készíteni mindeddig is, mindazonáltal arra nem mehetett, hogy azt elvégezhetne volna: tehát ennek utánna elrendeli, hogy ezen köztük való elszenvedhetetlen egyenlenségek a Venerabilis Tractus elébe terjesztessenek és annak Compositiója végett úgy azon V. Tractus

Közönséges Gyűlésünkben iratandó Levelink és Deputatasaink által illendően minél előbb reqviráltassék és ezen Meritumban mindenek előtt Tisztelendő Senior Halmi István Úrnak Invitatioja observáltassék. Addig is, míg a fellyebb említett Dolog megkészülné, Tiszt. Szalai Gergely Uramnak tudtára adatott, hogy békeséges maradása felől közöttünk bátorságos lehetne.

2° A Fiú Oskola Rectorának Cséppán István Uramnak, Kántor Demeter István és Leányi Oskoláink Tanítóinak Józán János és Szatmári Ferencz Eö kegyelmeknek megmarasztására kiküldettek Ord. Notárius Foghtüy Sámuel, Senátorok: Nztes ifj. Márton János, Tóth István Uramék, akik is megtérvén Hozzánk, azok feleleteikről ekképpen referáltak: Hogy Tiszt. Oskola Rector Cséppán István úr maga Célját közelíteni akarván, továbbra meg nem maradhat, Kántor Demeter István és Leányok Tanítójai Szatmári Ferencz és Józán János Eö kegyelmek pedig szívesen magok Szolgálatyát ajánlyák, azt kívánván egyedül, hogy az erántok való tartozásunkat bővebben megmutassuk, mint tavaly Esztendőben.”

Közli: Bor János.

ságát, amelyet még csak az ezutáni fejlemények fognak — a kierőszakolt külső egység ellenére is — igazán kiélezni.

R. I.

Mit tehetünk a gyülekezeti éneklés érdekében?

Gyermekéveink játszi, gondtalan idejének kedvenc szórakoztató eszközei voltak az ú. n. „talalós kérdések”. Ezek a talalós kérdések éppen úgy, mint a közmondások, híven tükrözik vissza népünk szellemes találékonyságát és humorát. Gyermekkorom egyik ilyen kedvenc és szellemes „talalós kérdése” jutott eszembe most is, mikor gyülekezeti ének-ügyünk módfelett fontos kérdéséről akarok szólni. Nem a fenti cím juttatta eszembe e talalós kérdést, hanem annak a szomorú irodalmi harenak a szemlélete, amelynek szerény magam is a szemlélődésen kívül egyik küzdő fele vagyok s amely harc az egyházi ének- és zene-ügy előbbvitelében indult meg, de már régen letért arról az útról, hogy abból az ének- és zene-ügynek bármi csekély haszna is lehetne. Hogy ennek a zsákutcába jutásnak ki, vagy kik lettek az okozói, talán később ki fog derülni. Most még folyik a harc életre-halálra... Nos, erről jutott eszembe a már említettem talalós kérdés, amely így hangzik: „*Ha felveszik sír, ha leteszik sír...*” Ez, a láncról szóló talalós kérdés bizvást ráillik a mi református egyházi ének- és zene-ügyünkre is. Ennek is, ha felveszik az ügyét, hogy előbbre vigyék, sírni kénytelen, mert nincs köszönet benne: ha meg léteszik, megint sír, mert szomorú elhagyatottságában továbbra is éreznie kell, hogy csak mostoha gyermeke az egyháznak...

A most dúló vita is a gyülekezeti ének-ügy jellegéje alatt indult meg s ma már arról folyik késhegyig menő buzgósággal a szó, hogy tánc-, vagy induló-ritmusban kell-e énekelni zsoltárainkat, avagy az évszázadok tradícióival megszentelt és a bennük zengő himnikus léleknek megfelelően, méltóságos komolysággal, egyforma hosszú hangokkal? S a pápánál is csalhatatlanabb hitelességgel próbálja egyik-másik vitatkozó fél a másikkal elhíttetni, hogy az élesen visító, rideghangú orgona való inkább templomainkba, mint a melegebb, de komolyhangú orgona... Mennyi hiábavalóság! Mennyi papiros tékozlás! Mennyi drága időnek az elvesztése! S az eredmény — talán semmi... Nem célozom a vitát itt felidézni, csak éppen érinteni akartam azért, hogy rámutassak, mennyire nagy hiábavalóság holmi ritmus-kérdésről, meg „destruktív” és nem destruktív hangú orgonáról vívni végéremehetetlen szócsatákat akkor, amikor vannak gyülekezetek, ahol alig-alig tudnak énekelni s ahol éppen ezért hiába áll a templomban a legnagyobb és legpuritánabb hangzású orgona is... A ruha díszének, a gombnak, a fazónnak, a zsebeknek ruha nélkül,

ruhaanyag nélkül nem vehetem semmi hasznát. Az anyag fontosabb, nem a díszítés. Előbb arról kell beszélnünk, tudnak-e minden gyülekezetben eléggé jól énekelni s csak azután próbáljuk meg annak az éneklésnek a ritmusát szabályozni, vagy azt az éneklést orgonával vezetni és kísélni...

Azt kell megvizsgálnia minden lelkipásztornak és énekvezérnek, hogy a gondjaikra bízott gyülekezet milyen mértékben ismeri zsoltárainkat és dicséreteinket s milyen lelkesedéssel éneklí azokat? Ha úgy találják, hogy nem kielégítő a gyülekezet éneklési készsége, ki kell kutatni, mi ennek az oka. Ha a vallásos buzgóság meggyengülése az ok, akkor egymás mellé állva (s nem egymással szemben, vagy egyik a másikat maga alá gyűrve!) kövessenek el minden lehetőt, hogy a nyáját visszatérítsék a templomba s a kegyes vallásosság ismét foglalja el méltó helyét a szívekben! Ha iskolai, tanítási okra vezethető vissza a tapasztalt hiányosság (másfelekezetű, vagy álamai iskola), akkor szigorúan ellenőriztessék, hogy az egyházi énektanítás megfelelő-e a követelményeknek? (Ezzel a kérdéssel már foglalkoztam korábban e lap hasábjain.) Az iskolás korban levő egyháztalagok éneklési készségét sokkal könnyebben lehet fejleszteni, mint a felnőttekét. Sokkal több mód és alkalom kínálkozik erre. Csak az a fontos, hogy ezek az alkalmak mind és mindig kihasználtságosak.

Nehezebb az eset a felnőttek énektanításával! Ez a feladat is egyike lehet a *belmisszió legfontosabb teendőinek!* Ez a munka talán nehéz és fáradságos, de erkölcsi értékét nézve, teljesen egyenrangú a lelkipásztor belmissziói igehirdető munkájával. Hatalmas munkamező ez az énekvezérek számára. Természetesen fontos, hogy a lelkészek is lássák ennek a rendkívüli *fontosságát* s ne legyenek kerékkötői esetleg az énekvezér részéről kezdett javító és tanító tevékenységnek. Sőt, amennyire tehetik, maguk is vegyenek részt ebben. Ez az énekvezérnek is jól esik, munkájában serkenti s a híveket is lelkesíti.

Ha a gyülekezetet énekelni tanítani akarjuk, a legfőbb szabály az legyen előttünk, hogy a *gyülekezetet minden lehető alkalommal énekeltesük!* Ilyen alkalmak: a templomi és házi istentiszteletek, a vallásos-estélyek és összejövetelek és a temetések.

A *templomban* való éneklést következőleg írja elő az istentiszteleti rendtartás. A templomi éneklésnél az igehirdetés alap gondolatához való alkalmazkodás mellett, ügyelnünk kell arra, hogy a kitűzött énekeket a gyülekezet többsége ismerje. Szörnyű lehangoló az ok, amikor a templomi hallgatóság tömött soraiban csak egy-két bátortalan és bizonytalan hang próbálgatja dicsérni az Urat... De ez az alkalmazkodás ne fadjuljon el a másik végletbe, aminek következménye az, hogy tud ugyan a gyülekezet egy néhány éneket, de az a tudás csak három-

négy dallam ismeretéig terjed. Lassan, fokozatosan elő kell vennünk a kevésbé ismert énekeket is, természetesen úgy, hogy ezeket előbb már vallásos-estélyeken megtanítottuk a híveknek. Minél több éneket tud a gyülekezet, annál alaposabb az idehirdető magvetése, mert annál jobban ki lehet választani énekeskönyvünkéből az Ige alap gondolatának zárókövét képező éneket.

A késő őszi és téli hónapok hosszú estéinek meghitt közvetlenségű óráiban az iskolában, vagy kultúrházban *összegyülekező* lelkek tudást szomjazó kíváncsisága a legalkalmasabb talaj örökszép dallamaink megtanítására. Az ilyen összejövetelek mindig hangulatosabbak lévén, mint a teljes komolyságot kívánó templomi istentiszteletek — s mert nincs kötött formájuk — bő alkalom nyílik egy-egy este keretében a többszöri éneklésre. Vannak gyülekezetek, ahol bizonyos estéken csak éneket tanulni gyülekeznek össze az emberek. Ez volna az énektanulás és tanítás szempontjából a legideálisabb állapot. Próbálja meg ki-ki a maga gyülekezetében.

S végül eléggé elhanyagolt alkalom a gyülekezet énekeltetésére a *temetés*. Nagyon sok gyülekezetben egyáltalán nem énekelnek a hívek a temetésen. A legjobb eset az, amikor az énekvezér néhány iskolásgyermekkel énekel. De vannak helyek, ahol csak énekkar, vagy csak a kántor énekel. Egyik sem helyes. Nem helyes pedig kálvinista szempontból sem. A mi istentiszteleti rendtartásunk nem ismeri a szóló- és karéneket. Ha éppen nem is tiltja az ilyenek szereplését, de a gyülekezeti éneklés rovására nem is engedi azt érvényesülni. Mégis azt látjuk, hogy a temetési szertartás sok helyen teljesen mellőzi a gyülekezeti éneklést s ezzel bizonyos közeledést mutat a katolikus ceremóniának csak a pap és kántor szóló szereplését engedélyező cífraságához. *A temetés is istentisztelet s így a gyülekezetnek ott is kell énekelnie!* Ha nem tudják a temetési énekeket a hívek, a fentebb vázolt módon azokat is meg kell tanítani nekik. S ha már tudják ezeket jól, akkor akár szószékről, akár más módon figyelmeztessenek, hogy énekeskönyveiket hozzák el magukkal temetésekre is. Pár helyen, ahol a gyülekezet is szokott a temetések alkalmával énekelni, volt alkalmam megfigyelni, hogy milyen nagy sügás-bügással jár, míg az ott lévő híveknek tudomására jut, hogy melyik éneket fogják énekelni. Ennél sokkal egyszerűbb, komolyabb és esztétikailag is helyesebb módnak tartom azt, ha a kántor hallható szóval, ilyenformán kihirdeti az éneket: „*Végtisztességű levő* (vagy gyászoló) *gyülekezet! Énekeljék el a...ik temetési ének... versét* (v. verseit); vagy *a...-ik dicséret* (v. zsoltár) *... versét* (v. verseit).“ Így mindenki bizonyosabban elhozza énekeskönyvét, mert tudja, hogy ha énekelni akar, biztosan és együtt énekelhet az énekvezérrel, nem kell a rosszul értett sügás után bizonytalan keresgetéssel töltenie az éneklésre szánt időt.

Nem mondom és nem állítom, hogy ezzel a móddal máról-holnapra meg lehet hódítani az eddig néma ajkakat és énekszóban való dicséretmondásra. Lassan megy ez, mint minden építőmunka. Türelem és kitartó következetesség kell hozzá, vallásos lelkülettel és nagy-nagy hivatás-szeretettel párosulva.

Ezekben a főbb vonásokban megrajzolva látom a gyülekezeti éneklés elsősorú fontosságú ügyének orvoslását s a vele való tudományos foglalkozás irányát is. A református énekes-és zene-ügy elsősorban *gyakorlati* kérdés. A tudományos, elméleti irányítás nem haladhatja túl sohasem a meglévő valóságot, hanem ezzel párhuzamosan, ebből sarjztatva kell amannak is fejlődnie.

(Tiszaföldvár.)

Szabó Gyula.

Öreg diákok a kollégiumi padokban.

(A debreceni egyházmegye által rendezett lelkesítő továbbképző tanfolyamról.)

Írta: Kósa Béla.

Többet akarok mondani annál, hogy kiválóan, fényesen, nagyszerűen sikerült ez a tanfolyam, mert ezek a szavak még csak megközelítőleg sem fejezik ki azt az áldást, amely ennek az úttörő próbálkozásnak nyomában fel-fakad.

Voltak, akik félreértették a f. évi május havában „*A lelkesítő továbbképzés vesszőparipáján*“ címmel megjelent cikkemet, mert nem olvasták el azt az írást, amellyel kapcsolatban és amellyel szemben én a magam szerény gondolatait megírtam. Azt hitték, hogy ellensége vagyok a lelkesítő továbbképzésnek, pedig éppen szélesebbé, egyetemesebbé, kiterjedtebbé s mit mondjak még: biztosítottabbá és általánosabbá szerettem volna tétetni.

Amit abban írtam, jórészt ma is fenntartom, éppen a debreceni egyházmegye jelen tanfolyamának tanulságai alapján.

Ez a tanfolyam úgy a felvett tárgyak (témák) és a módszer, mint az előadó tudós professzorok munkája és a hallgatóság (lelkesítők) buzgósága tekintetében minden bírálatot kibír, de egy kicsit hosszú volt. (Egy teljes hét, vasárnap nélkül.) Ezért voltak nagyon kevesen. Ezt meg kell mondanunk éppen azért, mert nagy kár, hogy kevesen voltak. Hiszem, hogy felényi időre többen eljöttek volna. Nemrég volt az ORLE gyűlései is. Azok is egy hétig tartottak, ez is. Kevesen tudnak ennyi időre, ily gyakran családjuktól, hivataluktól, gazdaságuktól pénzt és időt elszakítani. Sajnálatos, de így van. És ilyen tanfolyamot ritkán lehet ismétetni!

Tudom, azt mondják nekem erre, hogy nem a résztvevők mennyisége a fontos, hanem a minősége. Ez esetben — állítom —, a mennyi-

ség is fontos, hiszen éppen a mennyiség minőségét szeretnők emelni.

Hallottunk egy elhamarkodott megrovást, hogy az illető lelkész, aki kérdezett valamit, amire nem emlékezett, kérje vissza tandíját. Ennek a botnak két vége van, mert pl. voltak ott olyanok is, akiknek diákoskodása idejében bizonyos tantárgyakat még nem is adtak elő és tíz-húsz-harminc év óta a theologiai tudományoknak sokat kellett haladniuk. Mert ha nem, akkor nem sok értelme volna a továbbképző tanfolyamnak!...

*

Nem azon csodálkoztunk és nem annak örültünk legjobban, hogy oly nagy tudós professzoraink vannak, akikre méltán lehetünk büszkék, hanem, hogy némesak tudományért, de hitért is bátran tekinthetünk rájuk. Ha szomszajosan ittunk is tudományuk bő forrásából, de megilletődötten és boldogan hallottuk bizonyosságtételeiket a Biblia és az Úr Jézus mellett. Ez ért nekünk nagyon sokat és diadalmasan kiáltjuk oda országnak-világnak, hogy a debreceni professzorok fényes vizsgát tettek mielőltünk tudományból, hitből és testvéri szeretetből.

Ünnep volt ez a hét. A Lélek járt közöttünk akkor is, mikor a kitézött tárgyaktól eltérve, az egyházak és iskolák anyagi ügyeinek és kormányzatának gyötrő gondjai között vergődve, bátorságot adott a jövőhöz az a hit, hogy Atyánk van, aki lát és tud minket, szeret és megtart, ha benne bízunk.

*

Kár, hogy a tanfolyam teljes anyaga: az előadások a kérdezősködések és válaszok, nem lehetnek közkinccsé — szegénységünk miatt —, de megígérte Kiss Lajos demecseri lelkész barátunk, hogy gyorsírói jegyzetei alapján ő röviden közre fogja adni a hallottak magvát és tanulságát. Mindenkinek a figyelmét felhívom erre, mert tudom, hogy ő hivatott ember ez összefoglalás elvégzésére.

A jövő év tavaszára pedig várjuk a második tanfolyamot. Sokat szeretnénk tanulni a most fel nem vehetett tárgyakból is és a most nem hallott professzoroktól is.

Hála és dicsőség Istennek. Köszönet az előadóknak, elismerés és dicséret a rendezőségnek és résztvevőknek.

IRODALOM

Anyánk. Képek Rappardné Gobat Dóra életéből. Írta Veielné Rappard Emmy. Magyarra átdolgozta Vargha Gyuláné. A fordító kiadása, Budapest, 1933 8-rét, 171 lap.

A könyv hősnője (1842—1923) Gobat Sámuelnek, a svájci francia eredetű jeruzsálemi protestáns missziói püspöknek volt a leánya és Rappard Henriknek, a Basel melletti St. Chrichona-hegyen lévő „Pilgermission” inspektorá-

nak a hitvese. Apjához és férjéhez méltó módon rendkívül értékes alakja volt a német és német-svájci ú. n. Gemeinschafts-christentumnak, amely anélkül, hogy a történelmi protestáns egyházakkal formálisan szakítana, egy a hitvallások fölött álló, erősen érzelmi és pietistikus színezetű, de alapelvei tekintetében biblikus-orthodox evangéliumi keresztyénséget ápol s különösen az evangelizáció, a belső és a külső misszió terén nagyarányú, áldozatos és eredményes tevékenységet fejt ki. Rappardné mély és tisztá kegyessége mellett egyébként is igen megáldott szellem volt, kiváló költő, író és előadó, ezenkívül pedig nyolc gyermeket nevelt példás hitves és családanya, aki azonban legnagyobb házi lekööttsége mellett is volt képes időt szakítani, férjének ebben is hűséges segítőtársaként, a legkülönbözőbb keresztyén missziói ügyek szolgálatára. Életének ezt a gyermeki kegyelet festette, egyszerű, meleg, alázatos és vonzó képét a vele sok tekintetben kongeniális Vargha Gyuláné nagyasszony az ő minden írását jellemző magas irodalmi színvonalon, bensőséges szeretettel és művészi gonddal dolgozta át nyelvünkre s ezzel nagy segítséget nyújtott mindazoknak a magyar evangéliumi keresztyéneknek, akik előtt még ma is „megfoghatatlan rejtélynek tetszik”, „hogy egy nő, aki családanya s aki ezt a hivatását a leghívebben betölti, amellet még számottevő munkát fejthessen ki Isten országának terjesztésében.” Külön nagy értéke a könyvnek a Rappardné verses és prózai termeléséből vett értékes szemelvények pompás tolmácsolása. Melegen ajánljuk. 2 pengő és 50 fillér beküldésével megrendelhető október 31-ig a fordító címén: Budapest, II., Batthyány-utca 13.

R. I.

Dr. Victor János: Boldog Rabság. Vezérlőn Pál apostolnak a filippibeliékhöz írott levele tanulmányozásához. Szövegnel kiadás, Budapest 1933 8-rét, 307 lap. Ára 3 pengő 50 fillér.

Külsőleg teljesen a Fosdick-féle ismert és kedvelt bibliatanulmányozó kalauzok beosztását követi ez a könyv és ez a gyakorlati használhatóság technikai előfeltételei szempontjából — akár a magános, akár a közös épülésre — igen jó ajánlólevél. Anyagában és tartalmában már annál inkább eltér a Fosdick-típustól és nem egy tekintetben fölülmulja azt. Először is, nem egy önálló problémakör megvilágításán munkálkodik a Bibliából tetszés szerint összeválogatott szemelvényekkel — ahogyan a Fosdick-könyvek dolgozzák föl Jézus jellemét, a hit, az imádság, a keresztyéni szolgálat problematikáját, — hanem rendszeresen végigmegegy egy bibliai könyvön és azt összefüggőleg vizsgálja és beszélgeti. Azután: előadása sokkal szintelenebb, egyhangúbb, mondhatni szárazabb mint a Fosdické: nem foszforeszkál képek, hasonlatok, szellemes ötletek, irodalmi szemelvények halmozásával és így az első megtekintésre jóval kevésbé vonzó olvasmány — de éppen ebben rejlik az egyik legnagyobb értéke is, mert ez az alázatosan ob-

jektív és szürkén szerény, bár kristálytisza, logikus és abszolút irodalmiságú előadás — szinte azt mondhatnók, egy a XX. századba transzponált Kálvin-stílus — nem takarja el a Biblia örök súlyú és fényű mondanivalóit, mint akárhányszor a Fosdické, hanem engedelmes tárgyiasággal minden oldalról kidomborítja azokat. Itt a kalauz valóban csak kalauz: azaz amikor a vándort fölvezette a hegyoromra, nem áll eléje, hogy eltakarja a kilátást, sőt még meggyarázni is csak annyit magyaráz, amennyi föltétlenül szükséges ahhoz, hogy a vándor maga is megtanuljon önállóan látni. Ezzel függ össze a könyv másik nagy fölénye Fosdick fölött: a szelleme is egészben véve sokkal biblikusabb és krisztocentrikusabb, mélyebben az Ige szívébe vezető. Nem a „modern embert” látjuk benne, sokszor tétova és tekervényes istenkeresésében, amelynek útját minduntalan társadalmi és kulturális, meg tudományos problémák keresztelik — hanem látjuk az örök embert az Isten színe előtt és a Krisztus keresztje alatt. Éppen ezért tartjuk igen jó bibliai kalauznak, amelynek megszerzését, tanulmányozását s a gyülekezeti bibliaóra-ra való bevezetését nem győzzük eléggé ajánlani. Egyébről nem szólva, még a közös bibliatanulmányozás vezetésének módszeréhez is rengeteget lehet belőle — ellesve — tanulni.

R. I.

HALOTTAINK

Borsos Károlyt, egyházkerületünk középiskolai nagyérdemű felügyelőjét — mint előző számunkban is említettük — Mezőtúron temették el óriási részvét mellett. A temetésen megjelentek nagy száma impozáns bizonyágtéves volt amellelt, hogy működésének igazi otthonában mennyire ismerték és nagyrabecsülték Borsos Károlynak mind kiváló egyéniségét, mind kiemelkedő munkásságát. A helyi búcsúzóknak mellett az Országos Református Tanár-Egyesület nevében Jakucs István debreceni tanár is mondott búcsúbeszédet. Az egyházkerület középiskolái — mint halljuk — nem értesültek kellő időben a gyászestéről s a temetés idejéről; azért nem voltak a tanárok olyan számmal jelen a temetésen, mint ahogy várni lehetett volna egy olyan kimagasló kartárs sírja mellett amelyen Borsos Károly volt.

KÜLÖNFÉLÉK

Luther-émlékünnepet készül tartani a német evangélikusok nagy tábora. Luther 450. születési évfordulója alkalmából, november 10-én.

Vallásstanári vizsgálat volt október 2—4. napjain, a vizsgálat elnöke, *dr. Ravasz László* püspök elnöklete alatt. Vallásstanári vizsgálatok *dr. Muzsnay László* budapesti hitoktató és *Nagy Sándor* mezősasi lelkészek.

A lelkészképesítő vizsgálatok befejeződtek. Az első vizsgán 29-en nyertek képesítést. A másodikra 17-en jelentkeztek. Mint halljuk, a 29 elsővizsgás közül csak néhánynak van alkalmazása. Mi lesz az állás nélküli papokkal!? Azok nem mehetnek lokálokba pincérnek, vagy muzsikusként, mint sok más diplomás teszi.

A Keresztyén Ifjúsági Egyesület jubileuma. A magyar KIE ez év őszén érkezik el életének 50. évfordulójához. A KIE-központ december 3—10 között jubileumi-hetet tart. A vidéki Keresztyén Ifjúsági Egyesületek is megrendezik a jubileumi-hetet.

A theológusok belmissziói munkája Debrecenben erőteljesen megindult *Csikesz Sándor* egyetemi professzor irányítása mellett.

Elmarad a külmissziói konferencia. A Református Külmissziói Szövetség közli az érdeklődőkkel, hogy közbejött akadályok miatt az október 14—15-re tervezett konferenciát bizonytalan időre elhalasztotta.

Külmissziói-estélyt tart a Magyar Református Külmissziói Szövetség október 15-én délután 6 órakor, Budán, a Szilágyi Dezső-téri református templomban. Imádkozik Haypál Béla református lelkipásztor, előadást tart dr. vitéz Csia Sándor, énekel Csapó Mária, bibliát magyaráz Ivanyos Lajos református lelkipásztor. Belépődíj nincs. Mindenkit szívesen látnak.

Hivatalos értesítés.

A Tiszántúli Református Egyházkerület Püspökétől.
3372—1933. szám.

KÖRLEVÉL.

A Vakokat Gyámolító Magyarországi Egyesületek Országos Elnöksége a m. kir. belügyminisztériumtól 158,997—1933. IX. ü. o. szám alatt egyévi időtartamra az egész ország területén pénzbeli és természetbeni adományok gyűjtésére engedélyt nyert.

Az országos gyűjtés ügyében *Skarbák Ibolya* fogja a lelkész urakat és tanintézeteket felkeresni azért, hogy messzemenő támogatásukat kérje a csonkamagyarországi vakgyámolítottak özszesége javára végzendő fáradságos munkájához.

Felkérem a Lelkész és Igazgató urakat, hogy fentnevezettet gyűjtési tevékenységében jóindulatúan támogatni szíveskedjenek.

Atyafiságos szeretettel:

Debrecen, 1933 október 11.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

TARTALOM: A német dolgokról. R. I. — Tárcá: Marasztások Szoboszlón. Bor János. — Mit tehetünk a gyülekezeti éneklés érdekében? Szabó Gyula. — Öreg diákok a kollégiumi padokban. Kósa Béla. — Irodalom. — Halottaink. — Különfélék. — Hivatalos értesítés: Körlevél.

Laptulajdonos: **Dr. KUN BÉLA.**

Magyarország aranykoszorús mestere

Szlezák László

harang- és ércöntőde, harangfelsze-
relés és haranglábgyár

BUDAPEST, VI., FRANGEPÁN-U. 77. SZ.

Telefon: Aut. 913-53. sz. Költséggel díjmentesen szolgál!

BUDAPEST-ANGYALFÖLDI REF. TEMPLOM RÉSZÉRE
KÉSZÍTETT HARANG, MELYET DR. RAVASZ LÁSZLÓ PÜSPÖK ÚR
AVATÓIT FEL.

Előnyös fizetési feltételek. Számos egyházi elismerőlevél

Az 1900. évi párisi világkiállításon díszoklevéllel, 1921. és 1923. évi vasipari kiállításon aranyéremmel, az 1925. és 1926. évi kézműipari tárlaton kormánydíszoklevéllel, 1927. és 1928. évi budapesti, székesfehérvári, szentesi és szombathelyi kiállításokon nagy aranyéremmel kitüntetve. 1930. évi nemzetközi vásáron emléklappal kitüntetve.

A budapesti Bazilika 7945 kilogrammos új harangja gyáramban készült.

SESZTINA LAJOS

vasnagykereskedése
Debrecen.

Alapította 1819-ben Sesztina János.

Külön fűtőképességű magyar „Perpetuum“-kályhák.
Magyar gyártmányú zománc-odények,
zsír-bödönök, disznóölő-képek, husvágó-gépek.
Telefon 6. és 15-48.

Protestáns egyházi irodalom!

- Dr. Baltazár Dezső : Elég nekem az Isten kegyelme . . . . . 1.—
— A próbáltatások idejéből . . . . . —.50
Dr. Bartók György : Forradalom és reformáció . . . . . —.30
Benke Tibor : A munkásság és a vallás belmissziói szempontból . . . . . —.60
Czeplédy Emánuel : Baltazár Dezső református püspök életrajza . . . . . —.50
Dr. Erdős József : A második helvét hitvallás . . . . . 1.—
Dr. Erdős Károly : Méliusz világító-lámpásának sugarai . . . . . —.50
Dr. Illyés Endre : A magyar református földművelő nép lelki élete 2.90
Dr. Incze Gábor : Az Úr áldassék ! (57 magyar református lelkész prédikációja az év különböző ünnepeire és vasárnapjaira) . . . . . 7.—
— Esketési beszédek . . . . . 3.—
— Keresztelési beszédek . . . . . 3.—
— Temetési beszédek . . . . . 3.—
— „Az az ember Te vagy !“ (Prédikációk) . . . . . 2.—
Kroeker—Ferenczy Károly dr. : Világhatalom és Istenországa 3.40
Dr. szentpéteri Kun Ágota : A debreceni református Nagytemplom . . . . . 1.—
Dr. szentpéteri Kun Béla : Magyar református egyházalkotmány 1.60
Makay Miklós : A gyakorlati keresztyén-ség világmozgalma 1.80
Dr. Módis László : Rövid bibliai héber nyelvtan . . . . . 6.—
— Zakariás próféta és könyve 2.80
Dr. Ravasz László : A nemzeti egység lelke . . . . . —.40
Révész Imre élete . . . . . 1.—
Dr. Révész Imre : Az Ige fénye (Prédikációk) 1.20
— Kálvin János élete . . . . . —.30
Szabó Gyula : „Sötétségből világosság ragyogjon !“ (Prédikációk) 1.50
Dr. Szeberényi Lajos Zs. : Marxtól Leninig (A modern pogányság harca a keresztyénség ellen) . . . . . 3.—
Varga József : Korálkönyv . . . . . 5.—
Dr. Vasady Béla : A hit misztériuma . . . . . 7.—

Fenti művek kaphatók :

„MÉLIUSZ“
KÖNYVKERESKEDÉS

DEBRECEN,
FERENC JÓZSEF-ÚT 26. SZ. ALATT.